

ברכת חתנים וגדר מלאכה בחתן

ברכת חתנים חלק מברהמ"ז

הרמב"ם מחלק את דיני השמחה בחתן וכלה וכותבם בשלושה מקומות בספרו היד החזקה.

בהלכות **ברכות פ"ב** הביא דיני ברכת חתנים שמברכים בבית חתנים כל ז' ימי המשתה. בהלכות **אישות פ"י** הביא את התקני"ח "כל הנושא בתולה יהיה שמח עמה ז' ימים ואינו עוסק במלאכה". בפ"ג (הכ"ד) הביא דיני ברכת אירוסין, ובפ"י (ה"ג) הביא דיני שבע ברכות שמברכין בשעת הנישואין מתחת לחופה.

בהלכות **שמחות (פ"ד ה"א)** הביא דין החיוב לשמח החתן והכלה בין הדברים של גמ"ח וכמשי"כ: "מי"ע של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים וכו' וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם ואלו הם גמ"ח שבגופו שאין להם שיעור".

א"כ חילק הרמב"ם הדינים לשלושה מקומות: הלכות ברכות, אישות ושמחות.

לעומת זאת, הטור והשו"ע הביאו את כל ההלכות הללו במקום אחד, הלכות אבה"ע (סימן סב-סה), כיון שכל ההלכות הללו קשורות לנושא אחד - הלכות חתונה.

הרמב"ם חילקן כיון דזהו דרכו - "לומדות", להביא כל דבר לפי הנושא ביסוד הדבר, לעומת שיטת הטוש"ע להביא כל ההלכות הקשורות זל"ז ביחד אף שחלוקים ביסוד מושגם.

הרמב"ם בהלכות ברכות מביא דיני ברכת חתנים שמברכין בכל ז' ימים בכל סעודה שאוכלים החתן והכלה בין הלכות ברהמ"ז (פ"ב ה"א), וז"ל: "סדר ברהמ"ז כך הוא: ראשונה ברכת הזן, שניה וכו' ". ובה"ה: "בשבתות וביו"ט וכו' אומר קדושת היום באמצע וכו' ". ובה"ו: "בחנוכה ובפורים מוסיף באמצע ברכת הארץ על הניסים". ובה"ח: "וכשמברכין בבית האבל וכו' ". ובה"ט: "בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו". ובה"י: "ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין וכו' ".

משמע ברמב"ם שס"ל שכמו שבשבת ויו"ט ובחנוכה ופורים יש הוספה בברהמ"ז ה"נ יש הוספה בברהמ"ז בבית חתנים, ושייכות ברכות אלו לברהמ"ז, ולכן הביאם הרמב"ם בהלכות ברכות בין הלכות ברהמ"ז ולא בהלכות אישות וכמו שהביא שם דיני ברכת אירוסין ושבע ברכות שמברכים בשעת הנישואין, דדינים אלו שייכים להלכות אישות,

משא"כ הברכות שמברכים ב-ז' ימי שבע הברכות יסוד דינם בהלכות ברהמ"ז והם חלק מברהמ"ז ולכן הביאם שם.

נפק"מ

ישנן נפק"מ ליסוד זה.

א. כתב הרמב"ם (ברכות פ"ב ה"ט): "בבית חתנים מברכים ברכת חתנים וכו' בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם". ובה"י: "ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין. בד"א כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים וכו' מברכים בשבילם אחר ברהמ"ז שבע ברכות".

משמע מהרמב"ם ששבע ברכות הם חיוב על האוכלים שם והיינו משום דס"ל דהוי חלק מברהמ"ז, ולשיטתו לא יכולים לכבד ב-ז' ברכות מי שלא אכל שם לחם כיון דס"ל דהוי חלק מברהמ"ז. ומה דאמרינן בכתובות (ז:): דבעינן פנים חדשות דרק אז מברכים שבע ברכות צריך שיהיו הם אוכלים בסעודה ודלא כשיטת התוס' שם דאם מרבים בשבילם השמחה יותר הוי פנים חדשות (וכ"כ הרמב"ן שם דלא בעינן שיאכלו שם). אך הרמב"ם לשיטתו סובר דהוי חלק מברהמ"ז ולכן בעינן שיאכלו שם וא"א לכבד מי שלא אכל פת לברך ברהמ"ז (אמנם יתכן שאפ"ל שגם לרמב"ם הואיל והציבור חייב בברהמ"ז שפיר יכול להוציאם יד"ח).

ב. בהגהות מיימוניות הביא מחלוקת ראשונים אם צריך ב' כוסות בברכת חתנים, אחת לברהמ"ז ואחת ל-ז' ברכות, והשאלה האם יש בזה דין של "אין עושים מצוות חבילות חבילות". ונראה שלרמב"ם שס"ל שברכת חתנים היא חלק מברהמ"ז ודאי שלשיטתו לא בעינן ב' כוסות כיון ששבע ברכות חלק מברהמ"ז ולא שייך לזה דין "אין עושים מצוות חבילות חבילות", וודאי סגי בכוס אחת.

ג. בבריסק נוהגים לומר את ה-ז' ברכות לפני הרחמן. ונראה משום דס"ל כשיטת הרמב"ם שה-ז' ברכות הוא חלק מברהמ"ז ולכן צריך לברכם לפני הרחמן בגמר ברכה רביעית מיד לאחר "אל יחסרנו".

ולכן הרמב"ם כתב דיני ברכת חתנים כל ז' ימי המשתה בהלכות ברכות דזה הוי חלק מברהמ"ז ולא הביאם בהלכות אישות.

הארות בנוסח ברכת חתנים

א. בהלכות אישות הקדים הרמב"ם ברכת שהכל וכו' לברכת יוצר האדם (כמובא בכתובות), ואילו בהלכות ברכות (פ"ב) הקדים ברכת יוצר לברכת שהכל. וי"ל דרש"י פירש בכתובות (ד"ה שמח):

שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו. ואסיפה זו כבוד המקום היא ומשעת האסיפה היא ראויה לברך אלא מכיון שיש ברכה על הכוס הזיקקה לסדרה עליו.

ולפי"ז ב-ז' ימי המשתה שאין הרבה נאספים כשעת החופה תקנוה אחר ברכת יוצר האדם שנתקנה ע"ש יצירת האדם הראשונה. דרך בזמן החופה שיש נאספים הרבה לגמול חסד הקדימו ברכת שהכל ברא לכבודו שנתקנה לאסיפת העם.

ב. ישנן שתי ברכות: יוצר האדם ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד בא"ה יוצר האדם.

רש"י (כתובות ח.): "ברכה ראשונה תקנוה ליצירה הראשונה של האדם הראשון ואינה מסדר הזיווג והשניה אשר יצר וגו' היא ברכה על הזיווג עיי"ש".

מדוע תז"ל קבעו רק בברכת הזיווג הברכה השניה ש"אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו". לכא' זה שייך לעיקר יצירת האדם (הברכה הראשונה) ולא ליצירת הזיווג? וי"ל ע"פ הספורנו (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו": "לא יושג טוב התכלית המכוון בדמותו ובצלמו אם יצטרך להתעסק הוא בעצמו בצרכי חייו אעשה לו עזר כנגדו". כלומר, עניין הזיווג הוא שיוכל האדם להשיג התכלית המכוון "בדמותו ובצלמו". ולכן קבעו בברכה השניה שעוסקת בענין הזיווג את מטרת הזיווג - להשיג התכלית בדמותו ובצלמו, שכדי להשיג זאת התקין לו ממנו בנין עדי עד.

ג. בברכת שמח תשמח: קודם "משמח חתן וכלה" ולבסוף "משמח חתן עם הכלה". עיין רש"י. וראיתי פירוש אחר, שמאחר ש"כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה", לכן כל עוד שלא סיימו את ה-ז' ברכות א"א לומר משמח חתן עם הכלה דעדיין אסור בה, רק בסוף שפיר אמרינן חתן עם הכלה (אך טעם זה טוב רק ל-ז' ברכות שמתחת לחופה ולא ל-ז' ברכות שב-ז' ימי המשתה).

חתן באיסור מלאכה

שו"ע אבה"ע (סימן סד, א): "הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז' ימים שלא יעשה מלאכה ולא ישא ויתן בשוק אלא אוכל ושותה ושמח עמה וכו'". וברמ"א: "וחתן אסור בעשיית מלאכה ואסור לצאת יחידי בשוק".

החלקת מחוקק (סק"ב) כותב על דברי הרמ"א, דאע"פ שכבר כתב השו"ע לפני כן שלא יעשה מלאכה, אי"כ מה מוסיף הרמ"א? "משום דמלשון המחבר משמע דמשום לתא דידיה תקנו כן ואם היא רוצה למחול על תקנתה הרשות בידה וכמ"ש בסמוך בשם רבינו ירוחם וכדאמרינן בעלמא כל האומר אי אפשר בתקני"ח שומעין לו, ע"כ כתב דאף דיכולה למחול על שמחתה דהיינו לאכול ולשתות ולשמוח עמה אבל במלאכה ולצאת יחידי לשוק אף שהיא מוחלת מ"מ הוא אסור בזה ומטעם שהוא דומה למלך".

וכ"כ הבית שמואל (סק"ב).

מקור דין זה שאסור לצאת יחידי בשוק ואסור מלאכה לחתן הוא בר"ן (כתובות ז:): "וה"ה הדין לז' של בתולה שחתן אסור בהם במלאכה". והכי איתא בפרד"א (פטי"ז): "חתן דומה למלך, מה מלך אינו יוצא לשוק לבדו אף חתן אינו יוצא לשוק לבדו. מה מלך אינו עושה מלאכה אף חתן אינו עושה מלאכה וכו'". ולפי דין זה שחתן דומה למלך לא מהני מחילתה, דזה דין על החתן ואינו מחמת שמחת כלה.

וא"כ יש ב' דינים באיסור מלאכה לחתן:

- א. מחמת שמחת כלה - תקני"ח שישמחנה. ב. מדין חתן דומה למלך.
- ונפק"מ שלא תועיל מחילה.

גדר המלאכה בחתן

הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם החזו"א אומר שאסור לחתן לכתוב ולחתום על צ'קים בשבעת ימי המשתה דהוי כרגל ואסור לכתוב ולחתום כחזו"מ.

ולעני"ד זה מותר. דגדר המלאכה לגבי חתן הוא כל מה שמפריע לשמחתו. וכן לטעם שחתן דומה למלך רק מלאכה גדולה אסורה אבל לכתוב ולחתום מותר שהרי מלך כותב וחותרם. החזו"א עצמו לא כותב זאת במפורש, רק שבאה"ע סו"ס ס"ד סק"ז כתב על דברי השו"ע שחתן לא יעשה מלאכה וז"ל: "נראה דלא תמירי מחזו"מ ודבר האבד מותר ובתוס' כתובות (ד.) מבואר דחתן קיל ממועד". כתב זאת בלי הוכחה. דהרי איסור מלאכה דחתן אינו משום דדמי למועד. דהא דאמרינן שם (ד.) דחתן דומה למלך היינו לעניין שלא ינהג אבילות אבל לא לענין איסור מלאכה, דזה משום שני דינים שאמרנו שמחת אשתו או דדמי למלך. ולפי"ז גם דבר האבד אסור אך יתכן לומר דלא החמירו בזה לגבי דבר האבד.

דין הכלה - לפי ב' הטעמים הללו אינה אסורה במלאכה, דחתן דומה למלך לא נאמר לגבה וכן דין השני. אמנם ביש"ש (כתובות פ"א סימן יב) כתב וז"ל: "וגם אסור במלאכה הוא והיא כל אותם ימי השמחה כאשר כתב הרמב"ם והוא מפרדר"א פט"ז".

מפורש ס"ל שגם הכלה אסורה במלאכה (הרמב"ם לא כותב במפורש אלא שכוונתו שהרמב"ם כתב עיקר דין איסור מלאכה והיש"ש מעצמו משווה בין הכלה לחתן). ועיי"ש ביש"ש דס"ל דמהני מחילת הכלה לגבי מלאכה ודלא כבי"ש והחלקת מחוקק. ולכא' לפי הסיבות הנ"ל דחתן דומה למלך לא מהני מחילה וכדלעיל. ולפי היש"ש הא דצריך לשמח והא דחתן דומה למלך הינו דין אחד. חתן דומה למלך מצד שמחת החתן.

מקצת היום בשבעת ימי המשתה

בספר גינת ורדים (או"ח כלל א' סימן רח) כתב לגבי שבעת ימי המשתה דלא אמרינן לגבי יום האחרון מקצת היום ככולו וז"ל:

נראה דבעי ז' ימים גמורים דבפ"ק דירושלמי דמו"ק יליף דאין מערבין שמחה בשמחה מקרא ד"מלא שבוע זאת" שיעשה שמחת לאה ואח"כ של רחל והכא כיון דכתיב "מלא שבוע זאת" הוי לשון השלמה, וכיון דכתיב לשון השלמה בעינן עד שעה אחרונה וכו' לכן צריך לקיים השמחה עד תשלום יום ז'. וכבר שמענו שהרב יצחק קאשטרו עשה כן בנישואי בנו. ואע"פ שנהגו שהחתן יוצא קצת לחוץ ביום השביעי לפקח על קצת עסקים, הכלה ניחא לה בהכי משום ריוח ביתה שבעלה יפקח על עסקיו, אבל כשחוזר לביתו עדיין השמחה קיימת וכשסועד שם צריך ברכת חתנים והכי ניחא לה דמפיישי לה בשמחה וערב עליה.

ונראה עוד לומר ע"פ הנוב"י (או"ח מהדו"ת סימן פד) דכתב על הא דתנן במסכת שביעית (פ"ב מ"ו) דר"י אומר כל הרכבה שאינה קולטת ב-ג' ימים שוב אינה קולטת ור"י ור"ש אומרים שתי שבתות. דלר"י דקליטה הוא ב-ג' ימים אמרינן מקצת היום ככולו אבל ר' יוסי דאמר שתי שבתות (ולא אמר י"ד ימים) לא אמרינן מקצת שבת ככולו. דלא אמרו מקצת יום ככולו אלא במקום שנקטו חז"ל בלשון ימים, ולגבי שבתות בעינן שתי שבתות שלמות.

ולפי"ז לגבי שבעת ימי המשתה שנאמר "מלא שבוע זאת" כל היכא דנכתב שבוע ולא ימים לא אמרינן בזה מקצת היום ככולו ולכן נאמר "מלא שבוע זאת" דלגבי שבוע לא אמרינן מקצת היום ככולו.

אלא שקשה, דלהלכה לא נזכר דין שבוע לגבי שבעת ימי המשתה אלא נאמר שבעת ימים. ועוד, דהרמב"ם כתב בהלכות שמחות (פ"א ה"א): "ומשה רבינו תיקן להם לישראל שבעת ימי אבילות ושבעת ימי המשתה". הרמב"ם השווה ביניהם, וא"כ נימא בשבעת ימי המשתה כמו אבילות שמקצת היום ככולו.

ונראה שלהלכה ניתן להקל לחתן שרוצה ללכת לעבודתו ביום השביעי אחר שנהג שמחה בבוקר שילך לעבוד.

ועוד נ"ל בשעה"ד כמו שכתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סימן תקנט) והובא בפתחי תשובה (יו"ד סימן שצה) שהתיר בשעה"ד לאבל לרחוץ בליל שביעי דגם בלילה אמרינן מקצת היום ככולו, ה"נ לגבי שבעת ימי המשתה בשעה"ד אפשר לחתן ללכת לעבודתו בליל שביעי אחר שנהג מקצת שמחה בתחילת הלילה דגם ע"ז נאמר מקצת היום ככולו. וכן היה בירושלים מעשה שהתירו לעשות מלאכה בליל שביעי של אבילות וסמכו על הרדב"ז, אבל לכתחילה "מלא שבוע זאת".